

УЧАСТЬ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ В ЕЛЕКТРИФІКАЦІЇ, РАДІОФІКАЦІЇ ТА КІНОФІКАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛА: ДОСВІД 1920-х рр.

Овінко Т.В.

*ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»
(м. Полтава)*

Одним із напрямів діяльності вітчизняної споживчої кооперації, яка у поточному році відзначає 150-річний ювілей, є культурно-освітні заходи. Переконливим підтвердженням цього є досвід 1920-х рр., коли кооператори не лише уміли заробляти гроші, але й здійснювали добродійні справи, включаючи матеріально-технічну та культурно-просвітницьку підтримку села.

Електрифікація українських сіл упродовж 1920-х рр. відбувалася за активної участі кооператорів. Зокрема, Президія Вукопспілки (Всеукраїнська центральна спілка споживчих товариств, ВУКС) 19 березня 1923 р. ухвалила рішення про членство в Акціонерному товаристві фінансування місцевої електрифікації. Тоді ж Вукопспілка визначила частку матеріальної участі у цій справі кожної ланки системи споживчої кооперації.

Кооперативні видання переконують у тому, що кооператори брали активну участь у забезпеченні країни електроенергією. Наприклад, станом на 1 січня 1924 р. у СРСР нараховувалося 1 тис. 45 електростанцій. Наступні півтора року споживча кооперація УСРР, поглиблено займалася електрифікацією країни, відрахувавши 100 тис. крб на спорудження 20 електростанцій [1, с. 6]. Для цього українськими кооператорами була створена тимчасова комісія з електрифікації, яка мала запрошувати фахівців у райони для обрахування вартості електростанцій та необхідних коштів на будівництво. При цьому окремо вираховувалась споживча і виробнича електроенергія. Відтак організовані таким чином кошти споживчої кооперації мали допомогти електрифікувати українські села.

Активно проходила електрифікація українського села за підтримки місцевих кооперативних організацій. Так, кооператори Томаківки Запорізької округи в 1924 р. взяли в оренду паровий млин, що дало змогу не лише електрифікувати всі місцеві заклади, але й дати освітлення в будинки селян. У цьому ж році правління Благодатно-Роменівського споживчого товариства на Мелітопольщині завдячуючи млину, який воно орендувало, провело електричну енергію до місцевих закладів, зокрема театру. У с. Каменному (Донецька округа) тоді ж була відкрита електростанція, споруджена зусиллями і коштами місцевого споживчого товариства та сільського виконкому. Троянівське споживче товариство на Волині у 1924 р. почало освітлювати село, приводячи у рух двигун у 12 кінських сил, розташований на кооперативному млині. У тому ж році здійснили електрифікацію села й інші споживчі товариства на Волині, як-от: Іванівське та Велико-Коровинецьке. Водночас електроенергію на село забезпечило Верхньо-Білозерське споживче товариство на Мелітопольщині. перелічені факти свідчать про те, що споживча кооперація зробила значний добродійний внесок у здійснення електрифікації країни.

Крім електрифікації, кооператори допомагали і в проведенні на селі телефонного зв'язку. Наприклад, Ново-Гринівське споживче товариство Генічеського району на Катеринославщині на засіданні 10 листопада 1923 р. ухвалило рішення звернутися до сільської ради з пропозицією прискорити проведення телефонного зв'язку, при цьому більшу частину затрат на налагодження телефонної мережі кооператори взяли на себе.

Система споживчої кооперації була однією з перших в УСРР, що безкоштовно допомагала селу здійснювати радіофікацію. Особливо активно ця робота розгорнулася в другій половині 1920-х рр. Кооперативні спілки виділяли кошти на влаштування радіо в підшефних селах. Так, 21 березня 1927 р. на засіданні президії правління Вукопспілки в присутності членів правління Березіна, Гринька, Дуліна, Жмурка та Кириленка було заслухано питання про асигнування коштів на влаштування радіо в підшефному селі Соколівка. Тоді ж ухвалили передати через бюро осередку культзмічки, який діяв при ВУКС, підшефним селам радіоапаратуру на суму 250–300 крб, яка залишилась після ліквідації радіокабінету ВУКС [2, арк. 26]. Лише упродовж 1927–1928 рр. на Дніпропетровщині кооператори облаштували в селах 33 радіоприймачі. Наприкінці 1920-х рр. радіофікація українського села прискорилося. Значну участь у цій справі брали кооператори. Зокрема, П'яті збори уповноважених ВУКС, що відбулися в серпні 1929 р., ухвалили: з метою радіофікації встановити одну тисячу радіоприймачів у сільській місцевості та облаштувати 300 трансляційних вузлів [3, с. 99].

Вітчизняні кооператори зробили вагомий внесок у кінофікацію сільської місцевості. Вукопспілка проводила масштабну масову культурно-просвітню роботу, влаштовуючи кіносеанси, перед початком яких організовували доповіді, лекції, бесіди. Кооперативні спілки мали декілька десятків кіноустановок, яких із нетерпінням чекали на селі. При видавництві «Книгоспілка» було створено кіноуправу, яка стежила за доставкою та якістю показу кінофільмів. Кінофільми демонстрували як на пересувних кіноустановках, так і на стаціонарних. У 1928–1929 рр. сільські споживчі кооперативи вже мали 331 пересувну і п'ять стаціонарних кіноустановок. За цей період кооператори спромоглися організувати кіномережу в 3 тис. 600 селах. Разом з тим кооператорам доводилось використовувати кіносеанси для виконання партійно-радянських директив щодо антирелігійної пропаганди, зокрема влаштовувати перегляд кінофільмів у приміщеннях храмів та церков.

Отже, упродовж 1920-х рр. ХХ ст. українська кооперація брала активну участь у проведенні електрифікації, радіофікації, кінофікації та телефонізації села. Попри обмеженість власних фінансових можливостей кооператори й нині продовжують кращі традиції добродійності, у тому числі в сільській місцевості.

Джерела та література

1. *Плесков В.* Кооперация даст в деревню электричество / В. Плесков // Красное знамя (Чернигов). – 1924. – 5 июля. – С. 6.
2. *ЦДАВО* України, ф. 296, оп. 5, спр. 1372.
3. *Попов М.* Десять років радянської споживчої кооперації на Україні / М. Попов. – Х. : Книгоспілка, 1930. – 113 с.